

■ Někdy si smíšený les vytváříme svou výsadbou už při obnově. Zde směs douglasky, borovice lesní a buku, Slavonicko.

Promíchat, netřepat! O smíšených lesích

II. část

Když jsme si v minulé části řekli, jaké příležitosti nám přináší smíšené lesy, teď něco o tom, s čím musíme počítat, jaká to má úskalí a na co si musíme dát pozor.

Pokud se zahledíme do rekonstrukcí přirozeného druhového složení našich lesů (pro tento případ jen z druhů dřevin stromového vzrůstu), zjistíme, že snad na všech typech stanovišť se vyskytovalo vícero druhů dřevin pohromadě. Teď si zkusíme představit, že mezi těmito dřevinami probíhá konkurenční boj o vodu, živiny a světlo, a jeho úspěšnost se projevuje v přírůstu a zároveň je tento přírůst dán genetickým základem každé dřeviny, kdy každý druh dřeviny má v sobě zakódovanou svou dynamiku přírůstu, tedy jak rychle roste a zejména jak jeho koruna dokáže obsazovat volný prostor. A jak se zvětšuje koruna, tak se na kmeni projevuje tloušťkový přírůst, stromky nám tloustnou a sílí. Sice existují názory, že stromy si navzájem pomáhají. Proti těm však stojí jiné, které se hlásí k předchozímu tvrzení, že mezi stromy, resp. mezi druhy dřevin (je otázka, jak je to mezi jedinci stejného druhu), probíhá velmi tvrdý konkurenční boj. Ve finále, tedy ve fázi určité zralosti porostu, v něm převládají ty dřeviny, které v mládí rostou nejrychleji nebo jim kon-

kurenční podmínky dané směsi vyhovují či alespoň nevadí. A i když jsou některé druhy nebo druh dominantní, málokdy rostou úplně samy.

Aniž bychom se pokoušeli najít nějaký konečný či závěrečný názor, musíme si uvědomit a počítat s tím, že každý druh dřeviny roste jinak rychle, rychlost toho růstu jak do výšky, tak do tloušťky je dána genetickým základem druhu dřeviny, stanovištěm (voda, živiny, světlo) a způsobem pěstování této dřeviny – tedy jaké dřeviny jsou v případné směsi, kolik má každý jedinec prostoru, aby projevil svůj přírůstový potenciál, a jak je mu pomáháno, či naopak bráněno, v konkurenčním boji o základní životní potřeby stromu (dokola zmiňované živiny, vodu a světlo).

Z ekonomického pohledu uplatňovaného zejména v hospodářských lesích pěstujeme smíšené lesy ve směsi jedné či dvou hlavních dřevin a jedné či několika dřevin přimíšených, jejichž poslání je především v podpůrné funkci pro rozvoj a realizaci

přírůstových schopností dřeviny či dřevin hlavních. Přimíšení, tedy zastoupení či počet ostatních dřevin, není významné a má spíše zmiňovanou podpůrnou funkci. Další možnost smíšení je, že máme v porostu několik dřevin, které všechny máme za významné, tedy hlavní, a všem se věnujeme a očekáváme od nich nějakou produkci. V péstební péči se soustředíme na rozvinutí přírůstového potenciálu různých dřevin v různých obdobích. Ale pak se péstební péče musí nastavit a hlavně realizovat v dlouholeté koncepci, nejlépe v řádu desetiletí. V neposlední řadě máme smíšené lesy jako analogii přirozených lesních společenstev pro jiné než produkční účely – pro zachování lesů v ochranných lesích, pro ochranu a rozvoj biodiverzity, ochranu půdy proti větru či přívalovým srážkám, ochranu pramenišť či jiných vodních zdrojů atd. Zde nás produkce kvalitního dříví tolik nezajímá, byť produkce dříví se dostaví všude, kde je nějaký ten strom. Svou činností se zaměřujeme na pomoc těm druhům, které potřebujeme pro naplnění hlavního poslání těchto lesů.

■ A jindy se to dere k životu samo, nálet borovice lesní, smrku a břízy na vykopávkách středověké vesnice Pfaffenschlag, Slavonicko.

■ Smíšený porost s hlavní etáží borovice lesní s podúrovňí dubu zimního dává po kalamitním uschnutí borovice příležitost doubravě k rozvoji schopností a možností dřívě potlačeného dubu, Kraví Hora, Náměštsko.

Přísně pohlížíme na různé nepůvodní druhy, které nám mohou charakter a skladbu dřevin našeho stanoviště velmi důkladně změnit a převažující funkce tohoto lesa pak nemusí být naplněna. Už nás tolik nezajímá uplatnění přírůstových schopností dřevin pro produkci dlouhého a silného dříví. Práce s přírůstem je jen jedním z opatření k tvorbě či zachování té žádané druhové a prostorové skladby pro plnění poslání lesa.

K tomu můžeme přispívat už ve fázi zrodu nového lesního porostu. S největší úctou se chováme ke zmlazení či různým semenáčkům, které se nám obnovují pod nohama. A to i dřevin, které nepokládáme za hospodářsky významné, např. břízy, osiky a jiné. On ten porost či rozvíjející se zmlazení různých „plevelných“ dřevin nám může významně pomoci k úspěšnosti našeho hlavního záměru – té diskutované druhové skladby plnicí nejlépe

převažující funkci daného lesa. Víme, že semínka se nám snáší k zemi tisíce. A jen některé mají to štěstí, že stačí vyklíčit. A z nich zase jen některé semenáčky stačí dorůst do fáze malého stroměčku. A tak dál se nám geometrickou řadou snižuje počet jedinců nějakého druhu. Příroda má obrovskou nadprodukcí. Protože pořád má někdo hlad. Ať jsou to plísňe či houby na semínkách, broučci či housenky na stroměčcích nebo jiná větší zvířátka, u kterých se kasáme, že udržujeme jejich populaci lovem na ekologicky přiměřených stavech (nikdo neví, co si pod tím máme představit). Takže v onom hospodaření v souladu s přírodou musíme počítat s obrovskými ztrátami a přírodě se do toho pleteme, abychom to, co pokládáme za důležité, nějak ochránili a pomohli mu k dalšímu životu. Ještě aby to dělali ti, kteří budou hospodařit po nás.

Pokud hospodaříme s cílem produkce dříví, pomohou nám smíšené lesy k zajištění této produkce, respektive k její větší stabilitě. Pokud nám nějaká dřevina z různých důvodů ze složení porostu vypadne (škůdci, disturbance), ty ostatní ji mohou nahradit. Musíme s tím počítat a umět přenastavit pravidla našeho konání v lesích, tedy zejména rozhodnutí o sklizňové těžbě. Je v tuto chvíli velká otázka s ještě větším otázkem, zda máme vůbec ve smíšených porostech hospodařit holosečným způsobem, když každá dřevina dosahuje myšlné zralosti v jiném věku a její přírůst kulminuje

■ Střední (sdružený) les, kde jsou ve směsi dub zimní, habr a lípa srdčitá různého věku či věkového stádia, ke svému přírůstu plně využívá nejen plochu porostu, ale i jeho prostor, Moravský Krumlov.

v jinou dobu. Proto bychom měli zauvažovat (nejen zauvažovat, ale i udělat!) o hospodaření podrostním, kdy prosvětlujeme porost pro jeho následnou obnovu – přirozené zmlazení, nebo o hospodaření výběrném, kdy těžíme jedince, kteří dosáhli cílových rozměrů. Čili pokud odstraníme dřevinu, která dosáhla své zralosti a přitom se nestačila projevit její obnova ze semínek, už se nám obtížně až nemožně obnovuje do zastoupení podobného předchozímu stavu. Při obnově na úrovni porostu musíme ponechat dostatečný počet jedinců pro jejich následnou přirozenou obnovu. Pokud už nemáme přirozené zmlazení našich cílových dřevin připravené a čekající na svou příležitost. Zároveň musíme brát v úvahu potřebné životní podmínky onoho zmlazení, zda a jak dlouho je schopné růst v zástínu. Při obnově smíšených porostů tedy ztěžka můžeme hospodařit holosečným způsobem, pokud chceme využít přírůstových schop-

ností různých dřevin a zároveň těžbou rozhodujeme o budoucím zastoupení obnovovaných dřevin.

Při dalším hospodaření ve smíšených porostech v hospodářských lesích bychom měli přestat používat jako kritérium pro zralost porostu a stromu jeho věk, ale posuzovat zralost dle stavu porostu či stromu. Čili je potřeba obrátit pozornost a všechno úsilí od porostu jako celku, v tomto případě notně různorodému celku, na jeden strom nebo alespoň na jednu dřevinu. Při sklizni celého porostu v jednom věku se okrádáme o konečný přírůst jedné dřeviny, nebo ji necháváme přezrát až do hospodářské ztráty. Pokud chceme hospodařit podrostním způsobem, měli bychom pracovat s každou dřevinou zvlášť a obnovovat ji, až dosáhne „zralosti“ a zároveň je připraveno dostatek zmlazení pro její zachování v potřebném zastoupení v budoucím porostu. Kromě této provozní zásady pro hospodaření ve smíšených lesích se

musíme naučit a v legislativě zachytit i základní hospodářské údaje (zásoba dříví, kritérium obnovy porostu, nemá-li to být věk, intenzita obnovy).

Důvodem vzniku dnes odmítaných až proklínaných monokultur bylo, že se v nich dají snadno a relativně přesně určit zásady hospodaření s dopadem do ekonomiky lesnického provozu. Je zde možné stanovit zásobu porostu, naplánovat rozvržení těžeb s cílem zajištění trvalosti produkce a rovnoměrného plnění všech dalších funkcí lesa a dosáhnout pravidelných zisků. Sice to počítá s konstantními podmínkami pěstování lesů, ty základní jsou stanoviště a klima. Dnes se nám to dramaticky mění, my na to zíráme a konce nedohlédneme, ale nepripouštíme si, že v minulosti nastavená pravidla už nějak nefungují. Za konstantních podmínek bylo pěstování hospodářských lesů s cílem maximalizace produkce v monokulturách opodstatněné a poskytovalo předpokládané výsledky. Dnes cítíme, že změna je nezbytná, pokud chceme mít něco, co nazýváme lesy. Výsadba, zmlazení či jakákoli jiná tvorba smíšených lesů porostní výchovou vyžaduje i jiná pravidla hospodaření než ta, kterými jsme se řídili dosud. A také se musíme naučit zjišťovat stav porostů jinými metodami, než stávajícími způsoby aplikovanými v lesnické taxaci, která nám zpracovává lesní hospodářské plány. Protože popisování porostů a jejich číselné charakteristiky způsoby vytvořenými pro monokultury nám neposkytují správné podklady pro odvození těžebních možností. Jinak – neumíme-li reálně stanovit zásobu dříví v porostu a jeho stupeň zralosti, neumíme ani reálně a ekonomicky odůvodněně navrhnout kolik a čeho máme těžít.

Začít se orientovat na smíšené lesy není jen ideál poblouzněných ekologů, je to i ekonomická zásada vedoucí k trvale udržitelnému hospodaření v lesích. A tím i trvalému poskytování výnosů z tohoto hospodaření. Vytvořit smíšené lesy je první a nezbytný krok. Po něm však musí následovat další spočívající v nastavení pravidel tohoto hospodaření promítnutých do legislativy, aby toto hospodaření vedle svého ekologického základu poskytovalo i kladné hospodářské výsledky. Abychom si uvědomili, že nám nic jiného nezbyvá. Abychom dál mohli ekonomicky (a nejen tak) žít.

21. 7. 2023

Text a foto: Dušan Utinek, odborný lesní hospodář, poradce v oblasti lesnictví a ochrany životního prostředí, soudní znalec pro oceňování pozemků a trvalých porostů, e-mail: dusan.utinek@centrum.cz, tel. 777 252 569